

نگاهی به کتاب از مه تا کلمه

به کوشش: بهزاد موسائی
• ناصر وحدتی

«ماموریت» نوشته‌ی «علی عمو» اولین داستان نویس گیلان و به قول رحیم چراغی حنا ایران، که اولین داستان او طبق استناد چراغی در روزنامه‌ی «خیرالکلام» و در شماره‌ی شانزدهم آن، که در رشت چاپ می‌شد و به تاریخ سال ۱۲۸۸ خورشیدی با عنوان «قونسولگری خوب است» چاپ شده بود، آغاز و با داستان «بدون نسخه‌ی پزشک ممنوع» خانم لاله‌رسول‌زاده که در سال ۱۳۷۹ به چاپ رسیده است به پایان می‌برد.

موسائی این پروسه را به چهار دوره تقسیم کرده است. دوره‌ی اول یا به قول خود او «نسل اول (۱۲۸۸-۱۳۲۸)» را با داستان‌هایی از «علی عمو»، «کریم کشاورز»، «محمدعلی افراشته»، «محمود اعتمادزاده» (به آذین) و «علی مستوفی»، «احمد صادق» و با خلاصه‌ای از زندگی و آثارشان آغاز و در دوره‌ی دوم «نسل دوم (۱۳۲۸-۱۳۴۸)» شانزده نویسنده و در دوره‌ی سوم «نسل سوم (۱۳۴۸-۱۳۷۸)» هیجده نویسنده و در دوره‌ی چهارم «نسل چهارم (۱۳۷۸-۱۳۸۸)» بیست و هفت نویسنده را معرفی کرده است. به واقع موسائی داستان‌نویسان گیلان را زنده و مرده، در گیلان و خارج از گیلان، آواره از وطن و در به در، از نفس افتاده و پرشور، زیر یک سقف که عنوانش از «مه تا کلمه» است جمع کرده تا جوان‌ترهای نویسنده به خودببالند وقتی می‌بینند با «به آذین»، «کشاورز»، «افراشته»، «رادی»، «شمس لنگرودی»، «پورجعفری»، «نجدی»، «سادات اشکوری»، «مهدی غبرائی» و... همسنگر شده‌اند. بزرگانی مانند «به آذین» و «کشاورز» با طی کردن آخرین مدارح تحصیلی شاهکارهای ادبی جهان را از «پتروشفسکی»، «بشرت»، «بالزاک»، «شولوخوف»، «رولان» و... به فارسی برگردانده‌اند، سپس مسئولیت بسیار سنگین ترجمه را به جوان‌ترهای نسل بعد مانند مهدی غبرائی سپرده‌اند تا او با بیش از ۳۶ عنوان ترجمه از «بارگاس یوسا»، «ریلکه»، «نابیل»، «ساراماگو»، «بولگاکف» و... همچنان پرشور در دریای پرتلاطم این هنر به پیش بنزد. یا ادیبانی دیگر مثل «مجید دانش‌آراسته»، «حسن اصغری»، «محمود طیار»، «محمود بدرطالی» و... بی آن که

مدرک تحصیلی آن‌چنانی داشته باشند، چنان پرتلاش در صحنه‌ی تولید و چاپ آثار ادبی حضور دارند که انگار تازه اول کارشان است.

اگرچه موسائی در همان ابتدا و در صفحه‌ی ۷ کتاب نوشته است: «به دور از پیش‌داوری و گرایش‌های شوونیستی و خاصه افراط‌کاری‌های ناسیونالیستی... و درست هم نوشته است، اما مگر می‌شود به این همه خلاقیت و شور ادیبان و نویسندگان گیلان، این استان کوچک یا به قول

باز بهزاد موسائی یکی - دو بار، سه سال پیش تماس تلفنی داشته‌ام؛ یعنی خود او خواسته بود و گفته بود می‌خواهد مجموعه‌ای از داستان‌های داستان‌نویسان گیلان را جمع‌آوری کند و به چاپ برساند. البته با نام و نگاه او به ادبیات در شعرها و نوشته‌هایش که در مطبوعات گیلان چاپ می‌شود آشنا هستم. اکنون حاصل تلاش

چند ساله‌ی موسائی کتاب ارزنده‌ای شده که عنوانش «از مه تا کلمه» است و من کتاب را در واپسین ساعات برپایی نمایشگاه کتاب تهران و در آخرین روز از غرفه‌ی کوچک و پرت نشر دشتستان، از مسوول غرفه، نازنین دوستم علی هداوند دریافت کردم و حیران ماندم از این همه زحمت موسائی و همت مسوولین نشر دشتستان که پذیرفتند در آغاز کار، کتاب را با هزینه‌ای سنگین به چاپ برسانند. اگرچه نشر دشتستان یکی - دو مجموعه داستان و یک داستان بلند رایه خاطر طرح و نوع نگاه نویسندگان به چاپ رسانده و قابل تقدیر است، اما بقیه‌ی آثار چاپ شده‌ی این نشر همچون آثاری از «ریلکه»، «نویل شوت»، «دکتر امیراحمدیان»، «رب گری-یه»، «آلسن پو»، «پورجعفری»، «فرانک مک کورت» و دیگران به واقع از بهترین گزینه‌های مسوولین اش است که قابل تقدیر است. این که می‌گویم غرفه‌ی کوچک و پرت به همین دلیل است که سهم نشر دشتستان چنین غرفه‌ای نبود.

باز بهزاد موسائی در چهل و سه صفحه‌ی ابتدای کتابش درباره‌ی «مدخلی بر داستان‌نویسی گیلان» مطلب نوشته و درست و بی‌پروا هم نوشته است: «باور دارم هر گونه رویکرد به هنر و ادبیات خاص یک منطقه اگر به دور از پیش‌داوری گرایش‌های شوونیستی و خاصه افراط‌کاری‌های ناسیونالیستی نباشد، حاصل از بیانیه‌ای سطحی در نمی‌گذرد و امیدوارم در این جستار از جمله‌ی این آفات برکنار بوده باشم». یا: «از منظر منطقه‌گرایی و ادبیات اقلیمی، داستان‌نویسی ایران به چند بخش عمده تقسیم‌پذیر است: شمال، جنوب و مرکز که هر یک از این مناطق به لحاظ ویژگی‌های زیستی، آداب و رسوم و باورها و... با منطقه‌ی دیگر اختلاف‌های اساسی دارد». سپس سیر داستان‌نویسی نود ساله‌ی گیلان را «۱۳۷۸-۱۲۸۸» با داستان

◆ «از منظر منطقه‌گرایی و ادبیات اقلیمی، داستان‌نویسی ایران به چند بخش عمده تقسیم‌پذیر است: شمال، جنوب و مرکز که هر یک از این مناطق به لحاظ ویژگی‌های زیستی، آداب و رسوم و باورها و... با منطقه‌ی دیگر اختلاف‌های اساسی دارد».

وافر برده‌اند از دریای بی‌کران علم و هنر و آن وقت چه نقش ارزنده‌ای در باروری فرهنگ و علم و ادب کشورمان داشته‌اند. اتفاقاً به خاطر همین رویکرد به مدرنیسم، گیلان به دروازه‌ی اروپا مشهور است. جدول زیر، سند آشکاری از روی‌آوری گیلانی‌ها به دانش‌اندوزی نوین، در ۷۹ سال پیش است (۱۳۰۲). تردید ندارم که چند برابر حق تالیفی که بهزاد موسائی از نشردشتستان دریافت خواهدکرد، باید هزینه‌ی تلفن و رفت و آمدهایش برای گردآوری مطالب کتاب شده باشد. این را خود او هم از ابتدای دانست که این‌جا در این سرزمین، آفرینش هنری یعنی جان کندن و خون دل خوردن. شور و توان موسائی را ارج می‌نهم و دست هنر آفرینش را می‌فشارم. ■

جکتاجی «استان آخر» و حتماً با پرهیز از یلایای برشمرده از سوی موسائی، به خود نبالید و به آن افتخار نکرد! فقط همین ۶۶ نفر حدود ۳۲۰ عنوان کتاب را تالیف و ترجمه کرده‌اند که بیشترین سهم را البته «کشاورزی»، «به‌آذین»، «افراشته»، «رادی»، «مهدی‌غبرائی»، «محمود طیاری»، «محسن حسام»، «شمس‌لنگرودی» و «حسن اصغری» داشته‌اند. تازه سهم شاعران، تاریخ‌نویسان، روزنامه‌نگاران و حقوقدانان، محققان و اندیشمندان علم و تکنولوژی، پزشکان و اساتید دانشگاه، جامعه‌شناسان و باستان‌شناسان، هنرمندان: موسیقی، سینما، نقاشی و تئاتر و... محفوظ است. پس به وضوح پیداست که با رویکرد آموزش و پرورش نوین در این نودسال اخیر و در گیلان، صاحبان اندیشه و قلم چه حظ

«جدول از: گیلان‌نامه‌ی جلد چهارم سال ۱۳۷۴، صفحه ۱۶۱، به کوشش: پوراحمد جکتاجی»

رشت	مدرسه متوسطه	ابتدایی پسران	ابتدایی دختران	مدرسه ارامنه	مدرسه آمریکایی‌ها	مدرسه روس‌ها	جمع کل	
تعداد مدرسه	۱	۶	۲	۱	۱	-	۱۱	
تعداد معلم	۱۱	۳۹	۱۳	۶	۵	-	۷۴	
تعداد دانش‌آموز	۱۹۸	۱۰۶۸	۲۷۲	۱۱۱	۵۲	-	۱۷۰۳	
انزلی								
تعداد مدرسه	-	۳	۱	۱	-	۱	۶	
تعداد معلم	-	۲۱	۳	-	-	۱۰	۳۴	
تعداد دانش‌آموز	-	۴۱۰	۷۹	-	-	۳۰۰	۷۸۹	
لاهیجان								
تعداد مدرسه	-	۲	۱	-	-	-	۳	
تعداد معلم	-	۱۱	۳	-	-	-	۱۴	
تعداد دانش‌آموز	-	۳۰۹	۶۰	-	-	-	۳۶۹	
لنگرود								
تعداد مدرسه	-	۱	۱	-	-	-	۲	
تعداد معلم	-	۴	۶	-	-	-	۱۰	
تعداد دانش‌آموز	-	۶۰	۱۵۷	-	-	-	۲۱۷	
مدرسه متوسطه	مدرسه متوسطه	ابتدایی پسران	ابتدایی دختران	مدرسه ارامنه	مدرسه آمریکایی	مدرسه روسی	جمع	تعداد معلم
-	-	۱	-	-	-	-	۴	۴
-	-	۱	-	-	-	-	۳	۳
-	-	۱	-	-	-	-	۳	۶۰
-	-	۱	-	-	-	-	۲	۶۴
-	-	۱	-	-	-	-	۴	۸۵
-	-	۱	-	-	-	-	۳	۴۴
-	-	۱	-	-	-	-	۳	۴۵

● تعداد کل مدارس گیلان در سال ۱۳۰۲ = ۲۹

● تعداد کل دانش‌آموزان (غیر از رودسر و شلمان که خوانا نبود) در سال ۱۳۰۲ = ۳۲۷۶

● تعداد کل معلم‌ها در سال ۱۳۰۲ = ۱۵۴